

Od Redakcji

Oddajemy do rąk czytelników pierwszy z dwóch monograficznych numerów „Problemy Polityki Społecznej”, które w całości zostały poświęcone problematyce starości i osób starszych. W ten sposób — redakcja i współpracujący z nami autorzy — pragniemy podkreślić znaczenie, jakie dla szerszego i niestereotypowego spojrzenia na problemy starszego pokolenia i na wyzwania związane ze starzeniem się ludności ma proklamowanie roku 2012 Europejskim Rokiem Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej. To ważny moment w międzynarodowej debacie, za której początek uznać można zorganizowane 30 lat temu w Wiedniu pierwsze Światowe Zgromadzenie w sprawie Starzenia, a której kolejnym ważnym akcentem było Drugie Światowe Zgromadzenie — w 2002 r. w Madrycie.

Decyzję w sprawie proklamowania roku 2012 Europejskim Rokiem Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej podjął Parlament Europejski i Rada w dniu 14 września 2011 roku. Wskazywano w niej, iż inicjatywa ta wynika z przepisów Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej i Traktatu o Unii Europejskiej. Jej ogólnym celem jest ułatwianie tworzenia kultury aktywności osób starszych w Europie w oparciu o zasadę społeczeństwa dla wszystkich grup wieku. Aktywizacji starszych obywateli towarzyszyć powinna solidarność międzypokoleniowa i współpraca przedstawicieli różnych pokoleń z uwzględnieniem różnorodności osób starszych i zasady równouprawnienia płci. Promowanie zaś aktywności ma służyć poprawie sytuacji starszych osób na rynku pracy, zwalczaniu ubóstwa i wykluczenia społecznego, wspieraniu wolontariatu oraz zachęcaniu do godnego starzenia się w zdrowiu. Uznaje się zatem, że aktywność jest ważna sama w sobie, ale sprzyja także zmianom w różnych wymiarach życia osób starszych. Cele szczegółowe Europejskiego Roku 2012 są związane zarówno z podnoszeniem świadomości całych społeczeństw, jak ważną wartością jest aktywność osób starszych, jak i z tworzeniem oraz doskonaleniem instrumentów i metod budowania kultury aktywności osób starszych na różnych poziomach życia społecznego.

Niniejszy tom, poza nielicznymi wyjątkami, pokazuje przede wszystkim polskie problemy starości, ludzi starych i starzenia się ludności. Niektórzy autorzy odnoszą sytuację polską do warunków i rozwiązań w Unii Europejskiej.

Dział „Studia” otwiera tekst Barbary Szatur-Jaworskiej poświęcony prezentacji i analizie debaty międzynarodowej toczonej wokół zagadnień aktywności ludzi starych i solidarności międzypokoleniowej. Autorka przywołuje dokumenty programowe ONZ i UE, wybrane jako najbardziej reprezentatywne przykłady określania wartości, zasad i preferowanych obszarów działań państw i innych podmiotów na rzecz ludzi starych i w związku z procesem starzenia się ludności.

Nie sposób pisać o starości i starzeniu się ludności bez przywołania danych demograficznych. Omawia je i analizuje w swoim artykule Cezary Żołędowski, przedstawiając proces starzenia się ludności Polski na tle starzenia populacji Unii Europejskiej. Autor omawia stan obecny oraz prognozy dotyczące tego procesu, a także jego przyczyny i najważniejsze skutki.

Kolejny artykuł, napisany przez Macieja Duszczyka, zawiera analizę przygotowanych przez polski rząd dokumentów strategicznych, przeprowadzoną z punktu widzenia procesu starzenia się ludności oraz solidarności międzypokoleniowej. Główne wyzwania dostrzegane przez decydentów dotyczą aktywności zawodowej i społecznej osób starszych oraz potrzeb opiekuńczych osób w wieku sędziwym. Autor pokazuje, przy pomocy jakich instrumentów powinna być w przyszłości prowadzona polityka społeczna.

Aspekty prawne aktywności zawodowej osób starzejących się i starszych oraz ich bezpieczeństwa socjalnego prezentuje w swoim artykule Gertruda Uścińska. Autorka przybliży czytelnikowi rozwiązania prawne UE i wybranych krajów UE dotyczące działań, które mają na celu poprawę sytuacji na rynku pracy różnych osób, w tym starszych. Omawia też krajowe doświadczenia związane z poprawą aktywności osób 45+. Także zagadnienia bezpieczeństwa socjalnego, a dokładniej — aspekty prawne wieku emerytalnego, autorka przedstawia i poddaje ocenie, uwzględniając prawo unijne i regulacje krajowe.

Aktywności zawodowej osób zbliżających się do wieku emerytalnego (hasłowo określanych jako osoby 50+) poświęcone są kolejne dwa artykuły. Jacek Męcina przeprowadza w swoim tekście — przy pomocy mierników statystycznych — diagnozę aktywności zawodowej tej populacji oraz dokonuje oceny rządowego programu „Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+”. Ponad trzyletni okres jego realizacji stanowi podstawę do sformułowania rekomendacji dla przyszłych działań.

Autorką drugiego tekstu poświęconego osobom starzejącym się i starszym na rynku pracy jest Grażyna Spytek-Bandurska. Autorka dokonuje w swoim artykule oceny przydatności różnorodnych instrumentów i usług rynku pracy dla aktywizacji zawodowej osób 50+. Z tej samej perspektywy dokonuje też oceny elastycznych form zatrudnienia.

W kolejnych dwóch artykułach odchodzimy od tematyki aktywności zawodowej. Emilia Jaroszevska zajmuje się bowiem w swoim tekście problemem agresji i przemocy. Sięgając do polskiej i niemieckiej literatury autorka ukazuje osoby starsze jako ofiary, ale i jako sprawców przemocy. Wydobycie tego drugiego wątku nie było proste, gdyż w literaturze przedmiotu wyraźnie dominuje przekaz ukazujący osoby starsze jako ofiary. Tymczasem ofiarami przemocy ze strony osób starszych bywają profesjonalni opiekunowie, członkowie rodziny, a także osoby postronne. W tekście E.Jaroszevskiej znajdujemy syntetyczny i całościowy obraz problemu przemocy w starości.

Dział „Studia” zamyka artykuł Łukasza Łotockiego poświęcony społeczno-kulturowemu obrazowi starości dominującemu we współczesnym polskim społeczeństwie. Analiza dotyczy konstruowania kategorii starości w przestrzeni symbolicznej. Przedstawia, bardzo potrzebny w rozważaniach o polityce społecznej, kontekst kulturowy, w jakim powstają i są realizowane różnorodne inicjatywy związane z polityką społeczną wobec ludzi starych i wobec starości.

W dziale „Z warsztatów badawczych” czytelnik znajdzie dwa opracowania mieszczące się w nurcie badań ewaluacyjnych w polityce społecznej. Autorką pierwszego jest Maria Theiss, która proponuje oryginalne narzędzia oceny trafności lokalnej polityki społecznej na przykładzie polityki społecznej wobec ludzi starych. Trafność tej polityki jest rozumiana jako dostosowanie skali gminnych działań polityki społecznej do procentowego udziału osób starszych wśród mieszkańców gminy. Miernikiem tak pojętej trafności lokalnej polityki społecznej jest skala wydatków z budżetu gminy odniesiona do wskaźnika obciążenia demograficznego w gminie. Zaprezentowane analizy dotyczą losowej próby gmin z województwa mazowieckiego, kujawsko-pomorskiego i lubelskiego. Autorka zajmuje się oceną polityki społecznej prowadzonej przez samorząd lokalny.

Drugi artykuł „warsztatowy” dotyczy natomiast ewaluacji w trzecim sektorze. Analizowany jest program dotacyjny „Seniorzy w akcji”, którego celem jest rozwój wolontariatu seniorów, współpracy międzypokoleniowej i zaangażowania seniorów na rzecz społeczności. W ewaluacji wykorzystano zróżnicowane źródła danych i różnorodne metody badawcze. Beata Tokarz-Kamińska i Łucja Krzyżanowska największy akcent kładą w swojej analizie na relacje międzypokoleniowe, charakterystykę animatorów-seniorów i animatorów-juniorów. Podają przy tym interesujące przykłady dobrych praktyk współpracy międzypokoleniowej.

Mamy nadzieję, że zaproponowane przez nas szerokie spojrzenie na problemy starości i politykę społeczną w starzejącym się społeczeństwie spotka się z zainteresowaniem czytelników.

Barbara Szatur-Jaworska
(redaktor merytoryczny tomu)